

ik ben vijf-en-twintig jaar bij de *Blanda's*¹ in dienst geweest en ik heb wel eens fouten gemaakt, maar nooit heeft iemand mij onheus bejegend. Nu doe ik hetzelfde werk voor *Nippon* en ik word elke dag in mijn gezicht geslagen of getrap. Ik heb er genoeg van, ik ga naar de *kampong* terug.''²

Op de beginperiode der Japanse bezetting terugziende rapporteerde in augustus '46 een Nederlands bestuursambtenaar van Zuid-Sumatra:

'De wreedheden die door de Japanse heren tegen *mensen* werden bedreven, waren beestachtiger dan de wreedste *sado*-koetsier³ onder ons bewind had durven doen tegen dieren. De Japanse officieren rammelden zelf hun eigen soldaten af op een manier die men tevoren onmogelijk zou hebben geacht . . . Kolfslagen, uitgedeeld aan inlanders die een gegeven bevel niet spoedig genoeg uitvoerden, waren kleinigheden . . . Een gevangen genomen inheems militair werd onder beestachtig schoppen en slaan naakt uitgekleeft en aan handen en voeten gebonden op een manier dat de bloedsomloop in 's mans polsen en enkels volkomen gestremd was. Daarna werd hij, hardhandiger dan vroeger een postzak zou behandeld zijn, in een kamer van mijn kantoor gesmeten en daar naakt, dus blootgesteld aan de vele muskieten, drie dagen en nachten zonder eten of drinken opgesloten gehouden.'⁴

'De Japanners', noteerde Bouwer in Bandoeng begin januari '43,

'hebben het nieuwe jaar ingezet met de afranseling van ongeveer honderd *betja*-voerders, bestuurders van de driewielige persoons-bakfietsen, op het plein voor het Gemeentehuis. Op Oudejaarsavond liet een dronken Japanse officier een portefeuille met circa f 600 er in alsmede zijn sabel in een *betja* liggen. De bestuurder deponeerde de sabel in een sloot langs de kant van de weg en ging er met het geld vandoor. Bij wijze van represaille arresteerden de Japanners vrijdagmorgen j.l. (Nieuwjaarsdag) ongeveer honderd willekeurige *betja*-bestuurders die bijeengedreven werden en vervolgens door een detachement met bamboestokken gewapende Japanners werden afgeranseld. Gelukkig Nieuwjaar!'⁵

★

Speciale moeite gaven de Japanners zich om de kennis van het Japans in Indië te verbreiden en daarbij richtten zij zich vooral op de schoolgaande inheemse, Chinese en Arabische jongeren. Dat begon pas na enige tijd.

¹ Hollanders. ² Willem Brandt: *De gele terreur* (1947), p. 75. ³ Een *sado* is een door een paard getrokken wagentje. ⁴ Verslag, aug. 1946, in *NI*, p. 117. ⁵ J. B. Bouwer: *Dagboek*, p. 138 (3 jan. 1943).